

ІЗ ПЕРШОДЖЕРЕЛ

ВЕБЕР М. ПОЛІТИКА ЯК ПОКЛИКАННЯ І ПРОФЕСІЯ

[...] Що ми розуміємо під політикою? Це поняття має надзвичайно широкий зміст і охоплює усі види діяльності по самостійному керівництву. [...]

Отже, політика, зважаючи на все, означає прагнення до участі у владі, до надання впливу на розподіл влади чи то між державами, чи то усередині держави, між групами людей, які вона в собі вміщує.

По суті таке розуміння відповідає і слововживанню. Якщо про якесь питання говорять: це «політичне» питання, про міністра чи чиновника: це «політичний» чиновник, про деяке рішення: воно «політично» обумовлено, – то тим самим завжди мається на увазі, що інтереси розподілу, збереження, зміни влади є визначальними для відповіді на зазначене питання, чи обумовлюють це рішення, чи визначають сферу діяльності відповідного чиновника. Хто займається політикою, той прагне до влади: або до влади як засобу, підлеглому іншим цілям (ідеальним чи егоїстичним), або до влади «заради її самої», щоб насолоджуватися почуттям престижу, який вона дає. [...]

Звичайно, головними фігурами в механізмі політичної боротьби не були одні тільки політики в силу їхнього покликання у власному сенсі цього слова. Але найвищою мірою вирішальну роль тут відіграє той рід допоміжних засобів, що знаходяться в їхньому розпорядженні. Як політично пануючі сили починають стверджуватися у своїй державі? Дане питання відноситься до всякого роду панування, тобто і до політичного панування у всіх його формах: до традиційного, так само і до легального й харизматичного. Будь-яке панування як підприємство, що вимагає постійного управління, потребує, з одного боку, установки людської поведінки на підпорядкування панам, що претендують бути носіями легітимного насильства, а з іншого боку – за допомогою цього підпорядкування – розпорядження тими речами, що в разі потреби залучаються для застосування фізичного насильства: особистий штаб управління і матеріальні засоби управління.

Штаб управління, що являє в зовнішньому прояві підприємство політичного панування, як і всяке інше підприємство, прикутий до повелителя, звичайно, не одним лише уявленням про легітимність, про яке тільки що йшла мова. Його підпорядкування спричинене двома засобами, що апелюють до особистого інтересу: матеріальною винагородою і соціальним вшануванням. [...]

Можна займатися політикою, тобто прагнути впливати на розподіл влади між політичними утвореннями й усередині їх, як у якості політика «з нагоди», так і в якості політика, для якого це побічна чи основна професія, точно так само як і при господарській діяльності. Політиками «з нагоди» є

всі ми, коли опускаємо свій виборчий бюлетень і робимо подібне волевиявлення, наприклад, чи плескаємо в долоні або протестуємо на «політичних» зборах, вимовляємо «політичну» промову і т. д.; у багатьох людей подібними діями й обмежується їхнє відношення до політики. Політиками «за сумісництвом» є в наші дні, наприклад, усі ті довірені особи і правління партійно-політичних союзів, які – за загальним правилом – займаються цією діяльністю лише в разі потреби, і вона не стає для них першорядною справою, «справою життя» ані в матеріальному, ані в духовному відношенні. [...]

Є два способи зробити з політики свою професію: або жити «для» політики, або жити «за рахунок» політики і «політикою». Дана протилежність аж ніяк не виняткова. Навпаки, звичайно, щонайменше духовно, але найчастіше і матеріально, роблять те й інше: той, хто живе «для» політики, у якомусь внутрішньому змісті створює «своє життя з цього» – або він відкрито насолоджується володінням владою, яку здійснює, або черпає свою внутрішню рівновагу і почуття власної гідності зі свідомості того, що служить «справі, і тим самим надає сенсу своєму життю. Мабуть, саме в такому глибокому внутрішньому змісті всяка серйозна людина, що живе для якоїсь справи, живе також і цією справою. Таким чином, відмінність стосується набагато більш глибокої сторони – економічної. «За рахунок» політики як професії живе той, хто прагне зробити з її постійне джерело доходу; «для» політики – той, у кого інша мета. Щоб хтось в економічному сенсі міг би жити «для» політики, при пануванні приватновласницького ладу, повинні бути наявними деякі, якщо завгодно, дуже тривіальні передумови: у нормальних умовах він повинен бути незалежним від доходів, що може принести йому політика. Отже, він просто повинен бути заможною людиною або ж як приватна особа займати таке положення у житті, яке приносить йому достатній постійний дохід. Так щонайменше виглядає справа в нормальних умовах.[...]

Якщо державою чи партією керують люди, що (в економічному сенсі слова) живуть винятково для політики, а не за рахунок політики, то це з необхідністю означає «плутократичне» рекрутування політичних керівних шарів. [...] Керувати політикою можна або в порядку «почесної діяльності», і тоді нею займаються, як звичайно кажуть, «незалежні», тобто заможні, що насамперед мають ренту, люди, або ж до політичного керівництва допускаються незаможні, і тоді вони повинні одержувати винагороду. Професійний політик, що живе за рахунок політики, може бути чисто [...] чиновником, що отримує платню. Тоді він або витягає доходи з мит і зборів за певні обов'язкові дії – чайові і хабарі являють собою лише один, нерегулярний і формально нелегальний різновид цієї категорії доходів, – або одержує тверду натуральну винагороду, або грошове утримання, або те й інше разом. Політичний діяч може набути характеру «підприємця», як кондотьер, чи орендар, чи покупець посади в минулому, чи як американський бос, що розцінює свої витрати як капіталовкладення, з якого він, використовуючи свій вплив, зуміє витягти дохід. Або ж такий політик

може одержувати тверду платню як редактор, або партійний секретар, або сучасний міністр, або політичний чиновник. [...]Внаслідок загальної бюрократизації із зростанням числа посад і попиту на такі посади як форми специфічно гарантованого забезпечення ця тенденція підсилюється для всіх партій, і вони все більше стають таким засобом забезпечення для своїх прихильників.

Однак нині зазначеній тенденції протистоїть розвиток і перетворення сучасного чиновництва в сукупність трудящих, висококваліфікованих фахівців духовної праці, професійно вимуштруваних багаторічною підготовкою, з високорозвиненою становою честю, що гарантує бездоганність, без чого виникла б фатальна небезпека жахливої корупції і низького міщанства, а це ставило б під загрозу чисто технічну ефективність державного апарату, значення якого для господарства, особливо зі зростанням соціалізації, постійно підсилюється і буде підсилюватися надалі. [...]

Одночасно з підйомом вимуштруваного чиновництва виникали також – хоча це відбувалося шляхом куди більш непомітних переходів – «керуючі політики». Звичайно, такі фактично чільні радники князів існували здавна в усьому світі. [...]

Перетворення політики на «підприємство», для якого потрібні навички в боротьбі за владу і знання її методів, створених сучасною партійною системою, зумовило поділ суспільних функціонерів на дві категорії, розділені аж ніяк не жорстко, але досить чітко: з одного боку, чиновники-фахівці, з іншого – «політичні» чиновники. «Політичні» чиновники, у власному сенсі слова, як правило, зовні характеризуються тим, що в будь-який момент можуть бути довільно переміщені і звільнені чи ж «спрямовані в розпорядження», як французькі префекти чи подібні їм чиновники в інших країнах, що становить найрізкішу протилежність «незалежності» чиновників з функціями суддів. [...]

Справжньою професією дійсного чиновника – це має вирішальне значення для оцінки нашого колишнього режиму – не повинна бути політика. Він повинен «управляти» насамперед неупереджено – ця вимога може бути застосована навіть до так званих «політичних» управлінських чиновників, – щонайменше офіційно, якщо під питання не поставлені «державні інтереси», тобто життєві інтереси пануючого порядку. *Sine ira et studio* – без гніву і пристрасті повинен він вершити справи. Отже, політичний чиновник не повинен робити саме того, що завжди і необхідним чином повинен робити політик – як вождь, так і його світа, – боротися. Бо прийняття якої-небудь сторони, боротьба, пристрасть – *ira et studium* – суть стихія політика, і насамперед політичного вождя. Діяльність вождя завжди підкоряється зовсім іншому принципу відповідальності, прямо протилежної відповідальності чиновника. У випадку якщо (незважаючи на його уявлення) вища установа наполягає на наказі, що здається йому помилковим, справа честі чиновника – виконати наказ під відповідальність того, хто наказує, виконати сумлінно і точно, так, начебто цей наказ

відповідає його власним переконанням: без такої у вищому змісті моральної дисципліни і самовідданості розвалився б весь апарат. Навпаки, честь політичного вождя, тобто керівного державного діяча, є прямо-таки виняткова особиста відповідальність за те, що він робить, відповідальність, відхилити яку чи скинути її з себе він не може і не має права. Саме ті натури, які в якості чиновників високо стоять у моральному відношенні, суть кепські, безвідповідальні насамперед у політичному сенсі слова, й постільки в моральному відношенні низького рангу політики – такі, яких ми, на жаль, весь час мали на керівних посадах. Саме таку систему ми називаємо «пануванням чиновників»; і звичайно, гідність нашого чиновництва аж ніяк не применшує те, що ми, оцінюючи їх з політичної точки зору, з позицій успіху, оголюємо хибність даної системи.[...]

Так які ж внутрішні радощі може запропонувати кар'єра «політика» і які особисті передумови для цього вона передбачає в тому, хто ступає на цей шлях?

Насамперед, вона дає почуття влади. Навіть на формально скромних посадах усвідомлення впливу на людей, участі у владі над ними, але в першу чергу – почуття того, що і ти тримаєш у руках нерв історично важливого процесу, – здатне підняти професійного політика вище рівня повсякденності. Однак тут перед ним постає питання: які його якості дають йому надію справитися з владою (як би вузько вона не була окреслена в кожному окремому випадку) і, отже, з тією відповідальністю, яку вона на нього покладає? Тим самим ми вступаємо в сферу етичних питань; бо саме до них належить питання, якою треба бути людині, щоб їй дозволено було покласти руку до колеса історії.

Можна сказати, що в основному три якості є для політика вирішальними: пристрасть, почуття відповідальності, окомір. Пристрасть – у сенсі орієнтації на сутність справи: жагучої самовіддачі «справі», тому богові або демонові, що цією справою керує. Не в розумінні того внутрішнього образу дій, який мій покійний друг Георг Зиммель звичайно називав «стерильною збудженістю», властивою визначеному типові насамперед російських інтелектуалів (але аж ніяк не всім з них!), і який нині відіграє настільки помітну роль і в наших інтелектуалів у цьому карнавалі, прикрашеному гордим ім'ям «революції»: «романтика інтелектуально цікавого», що витікає в порожнечу без усякого ділового почуття відповідальності. Бо однієї тільки пристрасті, якою би справжньою вона не здавалася, ще, звичайно, недостатньо. Вона не зробить вас політиком, якщо, слугуючи «справі», не зробить відповідальність саме перед цією справою головною дороговказною зіркою вашої діяльності. А для цього – у тому-то і полягає вирішальна психологічна якість політика – потрібен окомір, здатність із внутрішньою зібраністю і спокоєм піддатися впливу реальностей, іншими словами, потрібна дистанція стосовно речей і людей. «Відсутність дистанції», тільки як така – один зі смертних гріхів усякого політика – і є одна з тих якостей, яку виховують у нинішньої інтелектуальної молоді, прирікаючи її тим самим на нездатність до

політики. Тому що проблема в тому й полягає: як можна «утиснути» в ту саму душу і жарку пристрасть, і холодний окомір? Політика «робиться» головою, а не якими-небудь іншими частинами тіла чи душі. І все-таки самовіддача політиці, якщо це не фривольна інтелектуальна гра, а справжнє людське діяння, повинна бути породжена і вигодувана тільки пристрастю. Але повне приборкання душі, що відрізняє пристрастного політика і розводить його зі «стерильно збудженим» політичним дилетантом, можливе лише завдяки звичці до дистанції – в будь-якому розумінні слова. «Сила» політичної «особистості» насамперед означає наявність у неї цих якостей.[...]

Друкується за: Вебер М. Политика как призвание и профессия [Электронный ресурс] / М. Вебер // Избранные произведения ; пер. с нем. – М. : Прогресс, 1990. – С. 644-675. – Режим доступа: <http://www.kant.narod.ru/weber.htm>.